

צריך לאכול, אבל לא יותר מידי!

Category: ויקרא, שמיני

האכילה היא תאוה שלא ניתן לברוח ממנה. דווקא בזה ה' בחר להטיל מגבלות וסייגים כדי שהאדם יתרגל לשלוט על עצמו.

סליחה, אפשר חמין?

פעמים רבות אני נשאל מדוע המסעדות הכשרות הרבה פעמים אינן נקיות; כיצד מקום שאינו נקי יכול להיות כשר? כלום המטרה של הכשרות אינה כדי שהאוכל יהיה בריא יותר? כיצד, אם-כן, יתכן שקורה שהאוכל הכשר במסעדה אינו נקי ולפעמים גם אינו טרי?

השבוע אנו קוראים בפרשת שמיני על הלכות כשרות [1] "מאכלות האסורות", אלו חיות ובהמות מותר לאכול ואלו אסורות באכילה. התורה מגדירה שכל בהמה שיש בה את שני הסימנים המפורסמים, מפרסת פרסה ומעלת גרה, היא כשרה, אבל אם חסר לה אחד משני הסימנים הרי היא אסורה באכילה.

שואלים כל המפרשים, מדוע באמת יש חיות שאסור לאוכלן, מדוע התורה התירה רק חיות מסוימות ואסרה את האחרות. מה מצאה התורה טוב יותר בפרה מאשר, עד"מ, בסוס?!

הרמב"ם נותן טעם לאיסור מתוך עולם הרפואה (שהיה מוכר לו היטב) וז"ל: "כל מה שאסרתו התורה עלינו מן המאכלים, מזונם מגונה ואין בכל מה שנאסר עלינו מה שיסופק שאין היזק בו .. והטוב שבבשר הוא מה שהותר לנו לאוכלו וזה לא יסופק בו רופא" (מורה נבוכים מאמר ג' פרק מ"ח).

מה שהרמב"ם אומר הוא שהקב"ה פשוט רצה לשמור עלינו וברחמיו המרובים הוא אמר לנו מה בריא עבורנו ומה לא, וכמו שהרבה אנשים אומרים שבשר בחלב ביחד זה לא בריא ולכן אסור באכילה.

אבל לומר שזוהי כל הסיבה שאנו שומרים על כשרות רק משום שמאכלים כשרים הם בריאים יותר, זהו דבר שקשה להולמו ולקבלו, ומכמה טעמים:

האם באמת האוכל הכשר הוא בריא יותר מאוכל שאינו כשר? שמאלץ זה בריא? וטשאלנט הוא מאכל שכל רופא ממליץ עליו בחום? וקישקע בכלל זה דבר שמוכרים רק בחנויות שמוכרות אוכל בריא? וכן הערינג, לאטקעס וקניידלאך [2] ממש בריאים להפליא [3]

ישנם אופנים רבים כיצד ניתן לקחת מאכל שאינו בריא ולשלב בו חומרים שונים כדי שלא יזיק.

ובפרט בימינו עם כל הטכנולוגיה אפשר לדאוג שלא יזיק. ואכן יש כאלה שטוענים שכל האיסור הזה היה רלוונטי לימי קדם, אבל היום בעולם המודרני שאפשר לבדוק כל מאכל הרי שאין מקום לכל החששות והאיסורים.

וכי התורה היא ספר רפואות שצריכה לפרט לנו מה בריא עבורנו ומה לא? בדיוק בשביל זה יש ציווי מפורש בתורה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" שאדם צריך לשמור על בריאותו ונתנו לו שכל להבין לבד מה בריא לו ועליו לציית להוראות הרופא וכו', אבל התורה עצמה אין תפקידה להורות לנו מה בריא ומה מזיק ומסוכן לאכול. ויתרה מזו, ישנם הרבה עשבים שמזיקים מאד לאדם אם הוא יאכל אותם והתורה לא מזכירה מכל זה דבר חצי דבר.

תגידו לי אתם, מי נראה בריא וחסון יותר: יהודים אוכלי אוכל כשר, או דווקא אלו שאינם יהודים שאוכלים מכל הבא ליד. היהודי בקושי אז, כל היום הוא רץ מרופא לרופא, כואב לו הגב ויש לו בעיות בבטן, והוא צריך מסאג'ים, ואת כל כספו הוא מבזבז על רופאים ורפואות. ואילו הגויים בריאים וחזקים כאלונים, מחייכים ונראים טוב, אין להם צורך ברופאים או ברפואות²

זה לא האוכל, זה אתה

בגלל סיבות אלו ועוד ישנם מפרשים שלא מקבלים את ההסבר הזה והולכים צעד קדימה. הם מסבירים שהסיבה לאכול כשר היא אינה בריאות הגוף, אלא בריאות הנפש.

הרמב"ן כותב: "והסימן הגדול בעופות הוא הדריסה .. כי התורה הרחיקתו מפני שדמו מחומם לאכזריותו .. ונותן אכזריות בלב .. והנה טעם האיסור בעופות מפני אכזריות תולדותם והבהמות יתכן שיהיו כן מפני שאין בבעלי הגרה והפרסה השסועה דורס והשאר כולם יטרופו" (ויקרא י"א י"ג).

הרמב"ן אומר כך: אתה נהיה מה שאתה אוכל. כלומר, האוכל משפיע ישירות על מזגו ותכונותיו של האדם. ולכן אדם שאוכל בשר של חיה אכזרית ודורסת הרי זה משפיע עליו שהוא מאבד קצת מהרגישות שאפפה אותו קודם לכן כלפי הצער של רעהו, לפתע הוא נעשה אטום ופחות רגיש לסבלו של הזולת. האוכל משנה אותו מעט, ולכן התורה ציוותה שיהודי יאכל רק מבהמות שהן צמחוניות דהיינו שאוכלות רק עשבים וצמחים ואסרה עלינו לאכול חיות שטורפות חיות אחרות.

בוודאי שיש אמת גם בטעם הזה, אולם גם עם ההסבר הזה יש כאן בעיה רצינית:

אם נאמר שמאכלים כשרים הם טובים לגוף ולנפש ומאכלות אסורות מזיקים לגוף ולנפש, מדוע התורה אסרה את זה רק ליהודים והתירה זאת לגויים? וכי הקב"ה לא ברא את הגויים וכי הוא לא מרחם על כל יצוריו "ורחמיו על כל מעשיו"? וכי לא למדנו כולנו בפסח שבקריעת ים סוף כשהמלאכים אמרו שירה על הניסים שהקב"ה עשה לישראל, אומר המדרש שהקב"ה אמר

למלאכים "מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה"!

וא"כ כשם שה' נתן לגויים שבע מצוות בני נח שבהם הוא אסר את אבר מן החי, כך יכול היה לאסור מאכלות האסורות כדי שגם הם לא יהיו אכזריים ואז בוודאי גם ליהודים יהיה טוב יותר.

מהו האיסור הראשון שהקב"ה אסר על המין האנושי?

האיסור הראשון היה קשור לאכילה. מיד כשאדם וחיה נבראו הקב"ה צוה עליהם "מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו". אומר המדרש דבר מעניין (במדרש תדשא פרק ז): "אמר ר' מנחם בן יאיר העץ הזה עד שלא אכל ממנו אדם הראשון לא נקרא שמו אלא "עץ" בלבד כשאר כל העצים, אבל משאכל ועבר על גזרתו של הקב"ה נקרא שמו עץ הדעת טוב ורע על שם סופו .. ולמה ציוה אותו הקב"ה שיאכל מכל עץ הגן ומנע ממנו אחד מהם כדי **שיהא רואה אותו תמיד וזוכר את בוראו ומכיר שעול יצרו עליו**, ושלא תהא רוחו גסה עליו".

המדרש אומר לנו כאן דבר נפלא: עץ הדעת היה עץ כשאר כל העצים הסובבים אותו בגן. לא היו לו שום כוחות מאגיים, ואם אדם הראשון היה ממתין שלש שעות ואחר כך היה אוכל מן העץ לא היה קורה בו כל שינוי. הדבר היחידי שקרה כאן הוא שהקב"ה אסר על אדם הראשון לאכול מן העץ, וברגע שהוא אכל הוא הפך ליודע רע וטוב. הוא עבר על איסור של הקב"ה אבל העץ היה אותו העץ לפני החטא ואותו העץ אחרי החטא. האדם הוא זה שהשתנה; קודם החטא אדם הראשון היה צדיק גמור, ולאחר החטא הוא כבר "טעם טעם חטא".

ולכן אותו הדבר קורה גם לגבי מאכלות אסורות. המאכלים הללו נאסרו לאו דווקא בגלל שהם מזיקים מבחינה כלשהי, אלא "כדי שיהא אדם זוכר את בוראו ועול יצרו עליו" וידע שאין העולם הפקר לתאוותו, זאת אומרת, כדי לזכור את הקב"ה בכל פעם שהוא אוכל.

בשפה החסידית זה נקרא "אתכפיא", כאשר אדם רואה מאכל טעים וכשר, למשל גלידה כשרה למהדרין, והוא יודע היטב שהוא לא צריך לאכול זאת, אלא רק התאוה נותנת בו את אותותיה, אז הוא צריך להזכיר לעצמו שעליו לכפות את עצמו להתגבר על תאוותו ולהתנזר מהגלידה הזאת.

אבל אם כל המטרה של האיסורים היא כדי להתגבר על יצרו, מדוע התורה פתחה דווקא בעניין של אכילה, מדוע נאסר על אדם הראשון דווקא לאכול מעץ הדעת ולא למשל לגעת בזה או כל איסור אחר? מדוע דווקא התנזרות מאכילה?!

לא תברח מזה

אולי יש לומר בזה, שכל תאוה אחרת אדם יכול להימנע ממנה לגמרי וממילא לברוח מהיתקלות בתאוה הזו ואז להעמיד את עצמו במעמד ומצב שלא יגיע לידי ניסיון. למשל אדם שיש לו חיבה לבגדים יפים ומהודרים ובתים יפים ☹ יכול ללכת לגור ביערות ובמערות ואז הוא לא יתקל בשום

דבר יפה שעשוי להעמידו בניסיון. או אדם שאוהב כסף יכול ללכת לגור בקיבוץ ששם כולם שווים ואז לא יעמוד בניסיון תדיר. עד"ז ישנם אנשים שנמנעים מנישואין כדי שלא יצטרכו להתמודד עם הבעיה הזאת בכלל.

אבל אוכל זהו דבר שאי אפשר לברוח ממנו כלל. מיום לידתו ועד יום מותו הוא זקוק לאוכל; ולכן מצד אחד אדם חייב להתעסק עם זה, אבל מאידך גיסא זהו דבר ממכר, כל אדם אוהב לאכול ולכן תאוות האכילה מהווה משל לכל התאוות.

בכל מקום שאדם מבקר בו, דבר ראשון הוא מחפש מסעדה טובה, ולפי זה הוא קובע אם המקום הזה שווה ביקור ואם הטיוול שלו יהיה מוצלח או לא. מתי מסיבה נחשבת למסיבה מוצלחת? התשובה היא פשוטה: אם האוכל היה משובח וטעים. כאשר אנשים מכוונים אותך בדרך ומנחים אותך הם אומרים שהכתובת המבוקשת היא "ליד מקדונלד" או "קרוב למסעדה פלונית", הכל יודעים היכן בדיוק היא המסעדה.

אוכל מצד אחד הוא הכרח שאי אפשר בלעדיו ומצד שני זה ממכר. ולכן דווקא שם הקב"ה בחר שאדם יחנך את עצמו לשלוט ברוח תאוותו ואם הוא יצליח בזה הרי שיהיה לו הרבה יותר קל לשלוט ברוח תאוותו בדברים אחרים.

רבותיי, צריך לאכול אבל לא יותר מיד¹.